

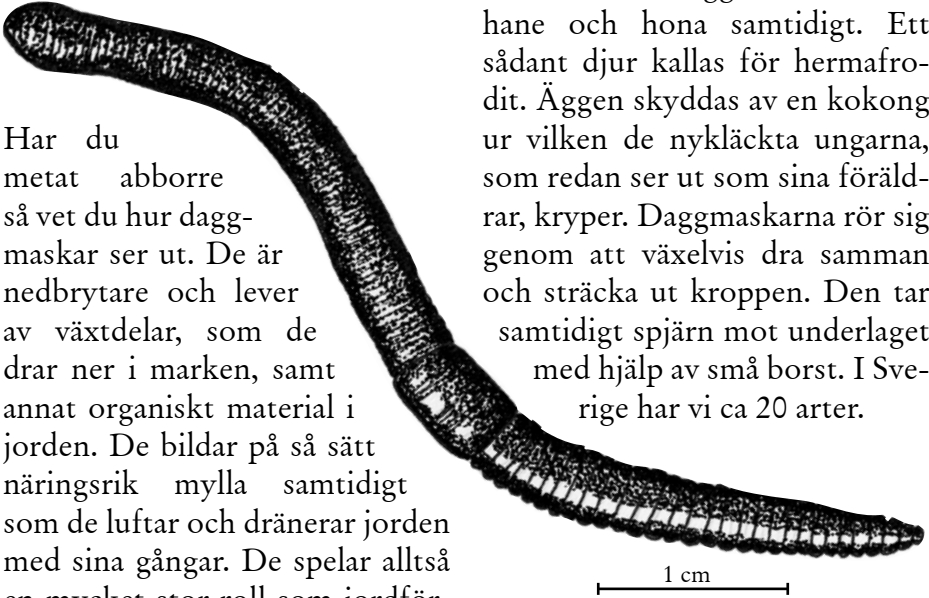
Presentation av några djurgrupper

Ringmaskar

Daggmaskar

Har du metat abborre så vet du hur daggmaskar ser ut. De är nedbrytare och lever av växtdelar, som de drar ner i marken, samt annat organiskt material i jorden. De bildar på så sätt näringsrik mylla samtidigt som de luftar och dränerar jorden med sina gångar. De spelar alltså en mycket stor roll som jordför-

bättrare. En daggmask är både hane och hona samtidigt. Ett sådant djur kallas för hermafrodit. Äggen skyddas av en kokong ur vilken de nykläckta ungarna, som redan ser ut som sina föräldrar, kryper. Daggmaskarna rör sig genom att växelvis dra samman och sträcka ut kroppen. Den tar samtidigt spjärn mot underlaget med hjälp av små borst. I Sverige har vi ca 20 arter.

Småringmaskar

I en jordklump ligger det något vitt, som slingrar sig hit och dit och nästan slår knut på sig själv. Du har hittat en småringmask! Dessa har, liksom daggmaskarna, kroppen uppdelad i en massa leder. Det kan man dock inte se

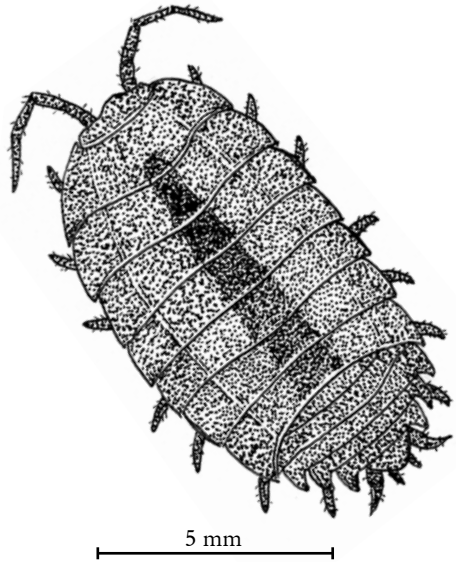
utan förstoring. De ca 70 svenska arterna är oftast vita till färgen och några mm till 4 cm långa. Födan utgörs av multnande organiskt material. De kan uppträda i stort antal och är betydelsefulla som nedbrytare.

Kräftdjur

Gråsuggor

Stora och gråa eller små och vita – en gråsugga känner man lätt igen på kroppsformen och de många benen. Gråsuggorna är kräftdjur som nätt och jämnt har lyckats anpassa sig till landliv. För att klara sig är de beroende av en fuktig miljö. De andas syre från luften med hjälp av fina kanaler i några av benen på bakkroppen. Det finns ca 30 arter i Sverige varav de minsta är ca 2 mm långa. Gråsuggorna är nedbrytare och lever mest av multnande växtdelar.

Blötdjur

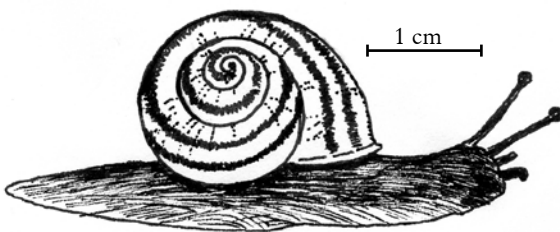
Landsnäckor och sniglar

Snäckor som lever på land hör till lungsnäckorna. Huvudsakligen lever de av delvis förmultnade växtdelar, men kan också äta av levande växter. Maten skrapar de i sig med hjälp av en rirtunga med små tänder (radulan), som

sitter i munöppningen. På huvudet sitter det två par tentakler. I spetsen på det bakre paret sitter ögonen. Några av Sveriges ca 110 arter är rovdjur. Många av arterna är mycket små – den minsta är som fullvuxen mindre än 2 mm.

De kan vara svåra att hitta i jorden.

Snäckorna är försedda med ett kalkrikt skal, som skyddar mot uttorkning. De arter som saknar skal kallar vi för sniglar.

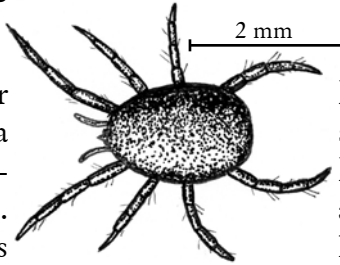
Spindeldjur

Kvalster

Kvalster har liksom alla andra spindeldjur 8 ben. En del luras

och sträcker ut frambenen så att de liknar känselspröt.

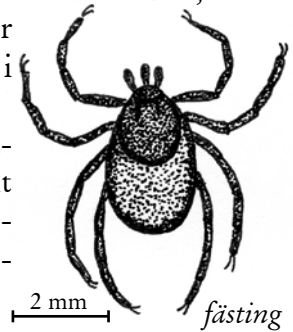
På den runda eller ovala kroppen finns det inte någon synlig gräns mellan fram- och bakkropp. Många av Sveriges ca 1100 kvalsterarter lever i marken som nedbrytare av multnande växtdelar. Dessakvalster rör sig långsamt och

kan vara svåra att hitta. Oftast ser man de snabba, långbenta kvalster som är rovdjur och äter diverse småkryp i marken.

Det finns också växtätare och parasiter bland kvalstren, men dessa träffar man sällan i jorden.

En välkänd parasit på människan är fästingen.

Spindlar

Är du rädd för spindlar? Det behöver du inte vara! Spindlarna är visserligen rovdjur och har för den skull kraftiga käkar med giftkörtlar. Men dessa är avsedda för småkryp. Ingen av de ca 700 svenska arterna är benägen att bita människor. Spindelns kropp är uppdelad i två delar – framkropp och bakkropp. Något avsatt huvud finns alltså inte. På framkroppen sitter de åtta benen. På undersidan av bakkroppens spets finns det spinnvärtor. I dessa mynnar spinnkörtlarna med vilka spin-

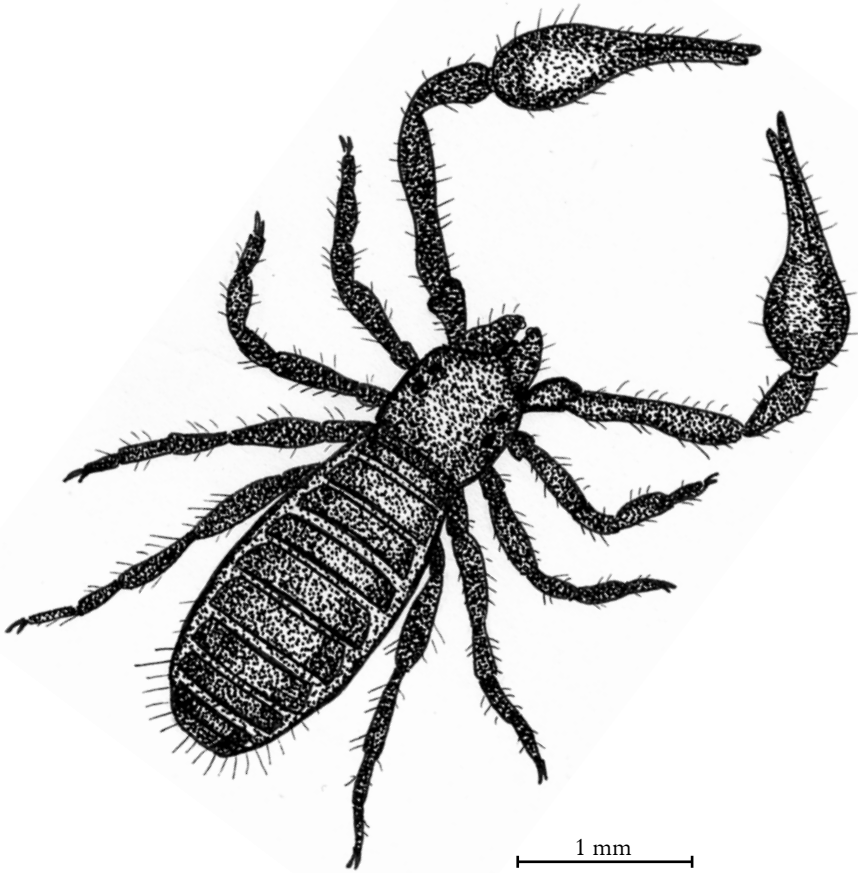
deln tillverkar tunna men otroligt starka silkestrådar.

Klokrypare

Klokryparna liknar små skorpioner utan stjärt. De är rovdjur och har god hjälp av sina stora klor när de fångar kvalster, hoppstjärter och andra småkryp. Klokry-

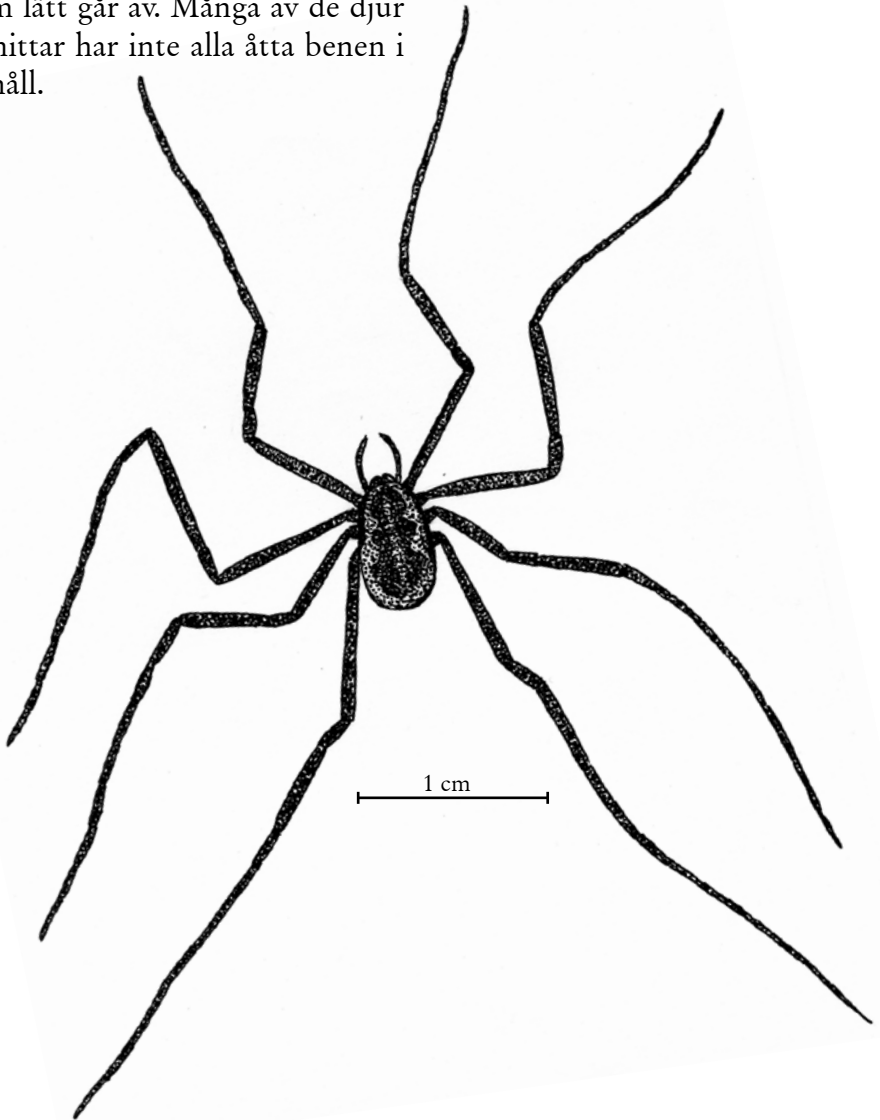
paren springer nästan lika snabbt bakåt som framåt. I Sverige finns det ca 20 arter, varav flera är vanliga i markförnan.

Lockespindlar

Lockespindlarna har inte någon "midja", dvs insnörning mellan fram- och bakkropp, som de egentliga spindlarna har. Men lättast känner man nog igen dem på de oftast mycket långa benen, som lätt går av. Många av de djur vi hittar har inte alla åtta benen i behåll.

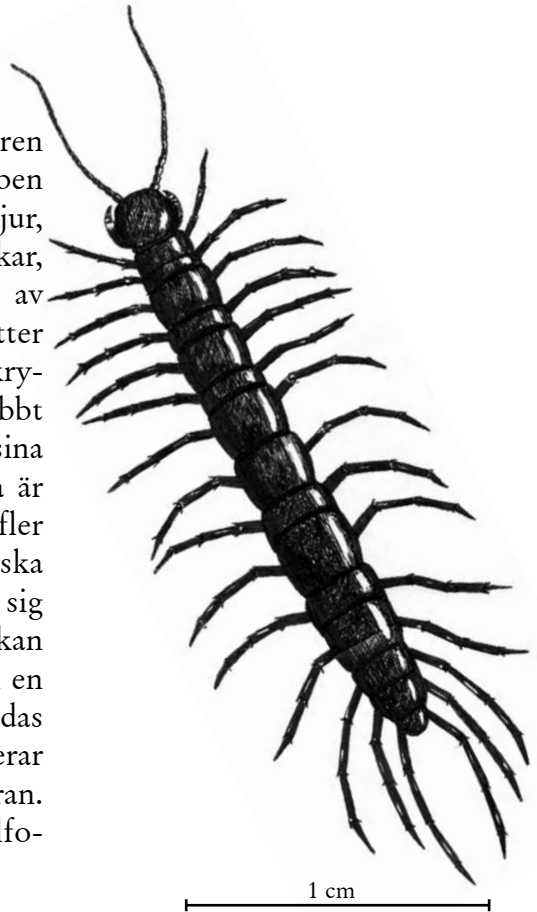
Lockespindlarna är rovdjur men äter också döda småkryp. De två ögonen sitter på framkroppens ovansida på en liten upphöjning. Vi har ca 20 svenska arter.

Mångfotingar

Enkelfotingar

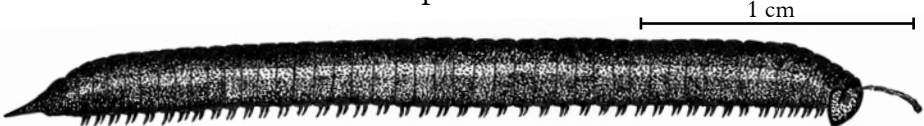
Namnet enkelfotingar har djuren fått genom att de har ett par ben per kroppsled. De är rovdjur, som fångar sina byten (maskar, insektlarver m m) med hjälp av giftklor (kåkfötterna), som sitter strax bakom huvudet. Stenkryparna har 30 ben och kilar snabbt omkring i förnan. De lägger sina ägg ett och ett. Jordkryparna är längre och smalare och har fler ben – upp till 166 hos svenska arter. De är mästare på att ta sig fram i trånga utrymmen och kan även backa. De lägger äggen i en klump. Ägg och ungar vårdas sedan av modern, som draperar sin långa kropp runt barnaskaran. Det finns ca 30 arter av enkelfotingar i Sverige.

Dubbelfotingar

Dubbelfotingarna har fått namn av att de flesta kroppsledningarna bär två benpar vardera. De är nedbrytare och lever mest av döda växtdelar, men ibland också av levande växter. Bäst trivs de på

fuktiga, mörka ställen. Trots de många benen – omkring 200 hos åtskilliga svenska arter – rör de sig lugnt och sävligt. Blir de störda, så rullar de ihop sig. I Sverige finns ca 40 arter.

Insekter

Hoppstjärter

Om du hittar ett mycket litet kryp, som hoppar iväg när du petar på det, så har du troligen funnit en hoppstjärt.

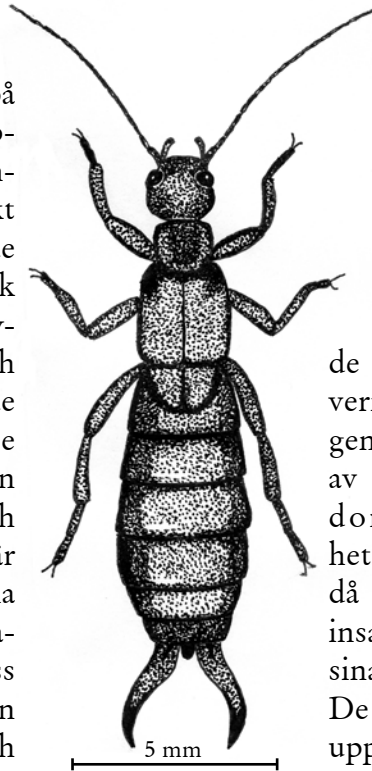
Hoppstjärtarna är små och vinglösa. De avviker från övriga insekter så mycket att vissa forskare inte ens räknar dem dit. Dock har de liksom alla andra insekter 6 ben.

Namnet kommer av den kluvna hoppgaffel som sitter i bakändan. Denna är infälld under djuret och när den snabbt fälls ut gör djuret ett hopp framåt. De flesta av Sveriges ca 250 arter lever i marken och äter bl a multnande växt-delar, alger och svamptrådar. De kan förekomma i stora mängder och är viktiga nedbrytare.

Tvestjärter

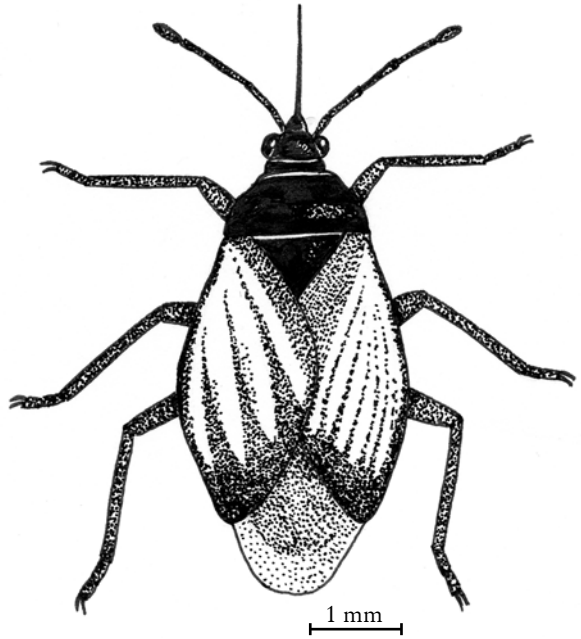
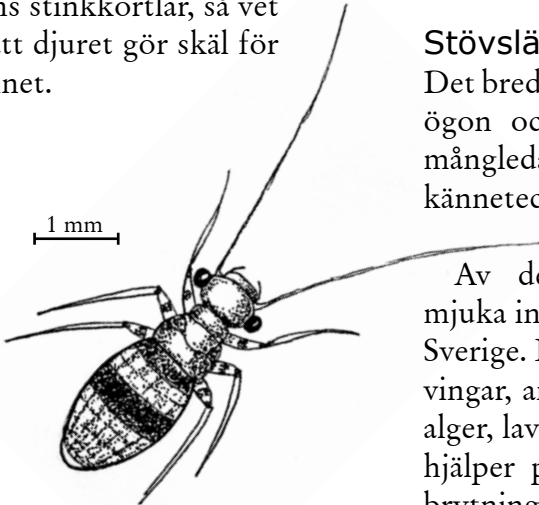
Tvestjärtarna känns lätt igen på den kraftiga tången i bakkroppens spets. De har korta framvingar, som döljer de sinnrikt hopvikta bakvingarna. En av de fyra svenska arterna saknar dock vingar. Tvestjärtarna är nedbrytare och lever av döda djur och växter, men kan också äta levande blommor, andra insekter m m. De har dåligt rykte och sägs krypa in i sovande människors öron och bita hål på trumhinnan. Detta är inte sant. De luktar visserligen illa men är helt ofarliga. Ett sympatiskt drag hos tvestjärten är dess trogna vård av avkomman. Honan vaktar ihärdigt både äggen och

de små larverna. Slutligen dör hon av ålderdomssvaghet och gör då en sista insats för sina barn. De får äta upp henne.

Skinnbaggar

Skinnbaggar har en sugsnabel och suger i sig flytande föda. Många är växtsugare men en hel del är rovdjur och suger ut små insekter. Det finns också arter som lever av frön och frukter. Framvingarna är genomskinliga i bakre delen, och när de i vila ligger platt över kroppen bildas ett tydligt X-mönster. Jämför med skalbaggarernas täckvingar, som möts i kroppens mittlinje. Av skinnbaggar har vi ca 600 arter i Sverige. Några kallas för bärfisar. Har du ätit blåbär med tillsats av några droppar från bärfisens stinkkörtlar, så vet du att djuret gör skäl för namnet.

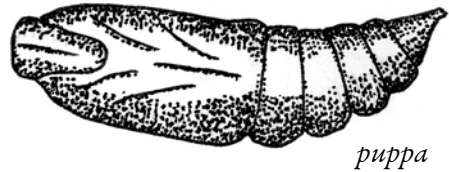
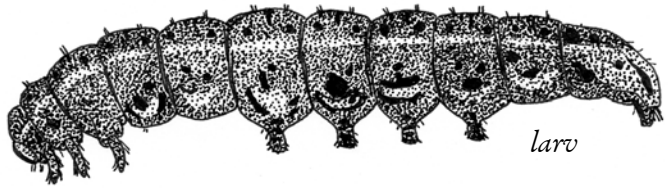
Stövsländor

Det breda huvudet med utstående ögon och de långa, tunna och mångledade antennerna är goda kännetecken på stövsländor.

Av dessa små och mycket mjuka insekter har vi ca 50 arter i Sverige. En del har genomskinliga vingar, andra är vinglösa. De äter alger, lavar, svamptrådar m m och hjälper på så sätt till med nedbrytningen.

Fjärilar

De vuxna fjärilarna hör inte hemma i förnan, men man kan hitta en del larver och puppor av fjärilar där. Fjärilslarverna äter levande växter. En del övervintrar och kan då krypa ner i marken. Förpuppning sker på skyddade ställen och åtskilliga arter tillbringar puppstadiet nere i marken. I Sverige finns ca 2700 fjärilsarter.

Skalbaggar

En hel mängd olika skalbaggar har sin hemvist i förnan. Många av de små arterna är nedbrytare eller lever på svamptrådar eller bakterier, men det finns också en del rovdjur bland dem. En skalbagge har två hårda vingar: täckvingarna och två mjuka, genomskinliga: flygvingarna. När djuret inte tänker flyga ligger dessa hopvikta och dolda under täckvingarna. Av de drygt 100 svenska skalbaggsfamiljerna, med tillsammans bortåt 4500 arter, presenteras sex stycken lite närmare här.

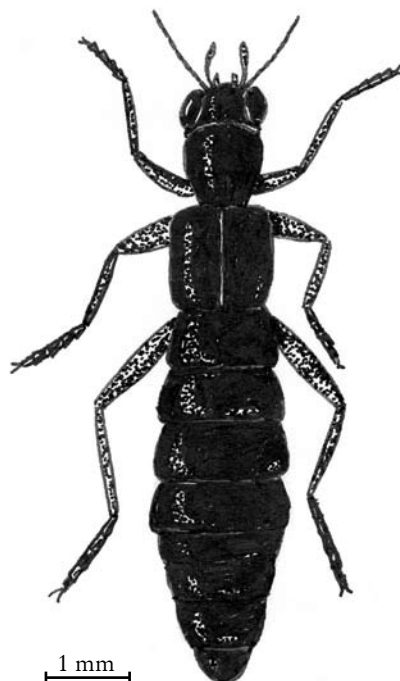
Jordlöpare

De flesta av Sveriges ca 350 arter är rovdjur. Några lever på frön och frukter. En typisk jordlöpare är mörkt färgad med rätt långa ben och rör sig livligt. Även som larver är jordlöparna rovdjur och lever liksom de vuxna på maskar, insekter m fl småkryp.

Kortvingar

I Sverige har vi ca 1200 arter av kortvingar. De känns igen på de förkortade täckvingarna, som inte täcker alla bakkroppsledningarna. Jämför med t ex jordlöparna. Kortvingarna är rovdjur (på danska heter de faktiskt rovbiller) och lever av allehanda småkryp. Kortvingelarverna lever också av rov och liknar till utseendet jordlöparlarverna.

Fjädersvingar

De ca 70 arterna fjädersvingar hör till våra minsta skalbaggar (0,25–2 mm långa). De har fått sitt namn av de fjäderlika flygvingarna. Fjädersvingarna lever av multnande växtdelar, svamptrådar och bakterier och hör alltså till nedbrytarna.

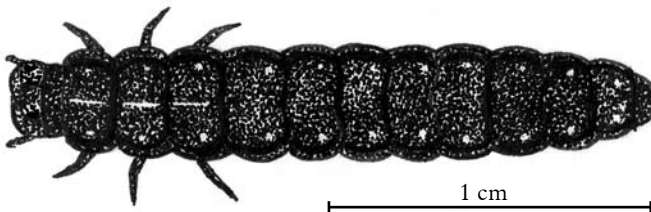
Flygvingarna döljs under täckvingarna när djuret inte flyger.

Flugbaggar

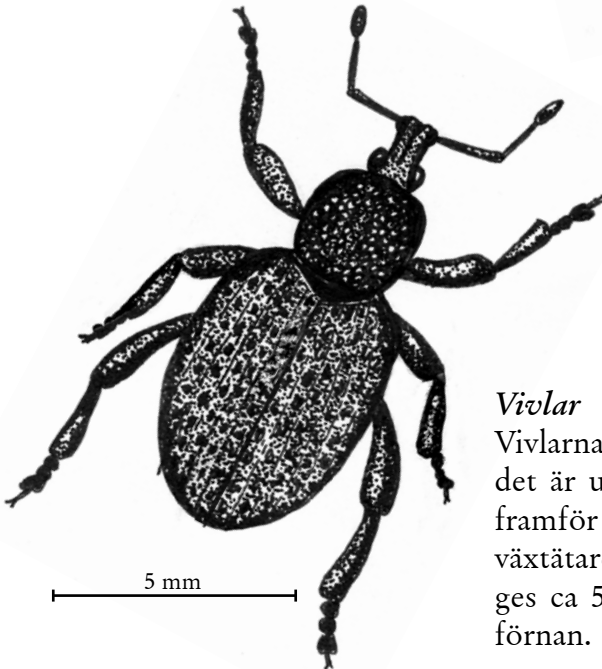
Flugbaggarna (mjukbaggarna) hittar man ytterst sällan i förnan, men deras larver är vanliga där. Larverna ser man mest på vinterhalvåret. De klarar t o m att krypa omkring när det är snö på marken.

De är rovdjur och lever av insekter, maskar m m. De fullvuxna skalbaggarna ser man talrikt på försommaren, flygande eller sittande på vegetationen. Det finns ca 50 arter i Sverige.

Bladbagg

Bladbaggarna tillbringar större delen av sitt liv på vegetationen. De är växtätare. Ibland hittar man dem i förnan, där de söker skydd eller har krupit ner för att övervintra. Vi har ca 300 arter i Sverige.

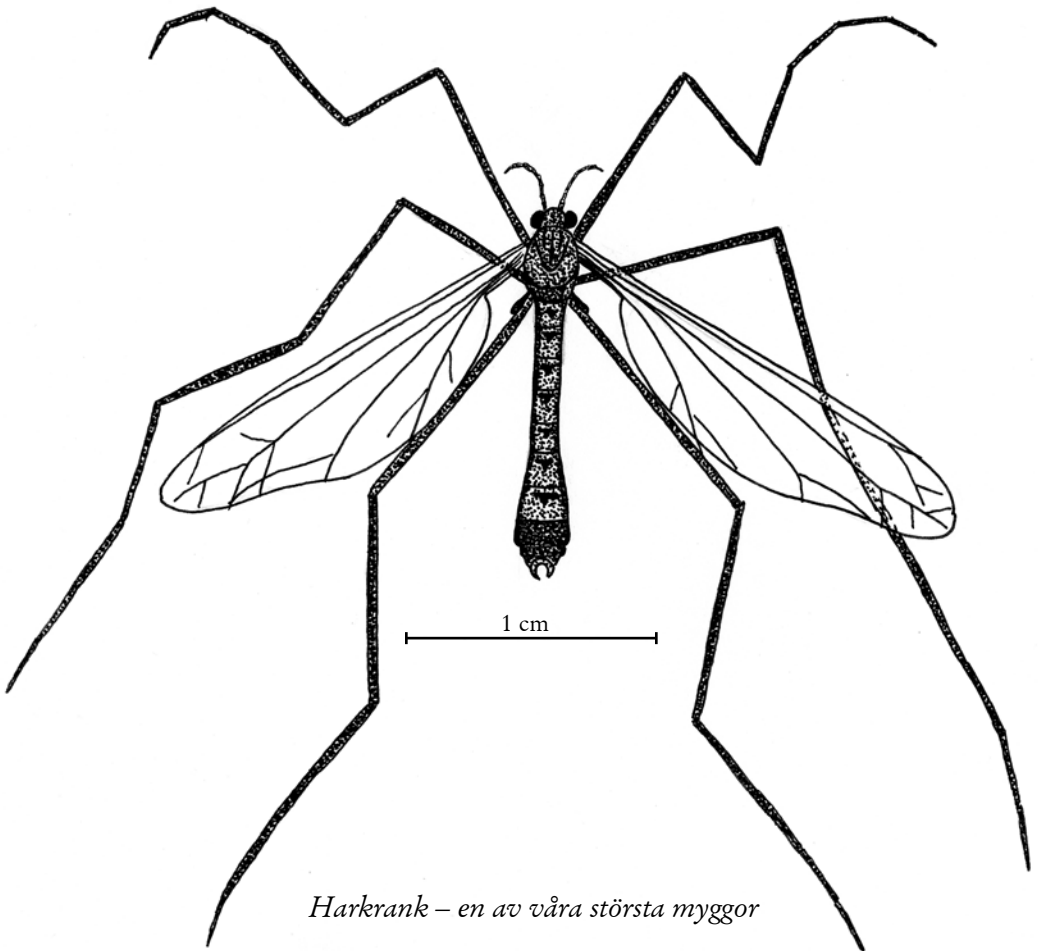
Vivlar

Vivlarna känns igen på att huvudet är utdraget till ett sk snyte framför ögonen. De är också växtätare, men en del av Sveriges ca 550 arter kan man hitta i förnan.

Tvåvingar

Till tvåvingarna, med ca 6700 svenska arter, hör myggor och flugor. De har endast två vingar och bakom dessa sitter små utskott (svängkolvar) i stället för bakvingar. Svängkolvarna fungerar som balansorgan. Små fullvuxna myggor hittar man ibland

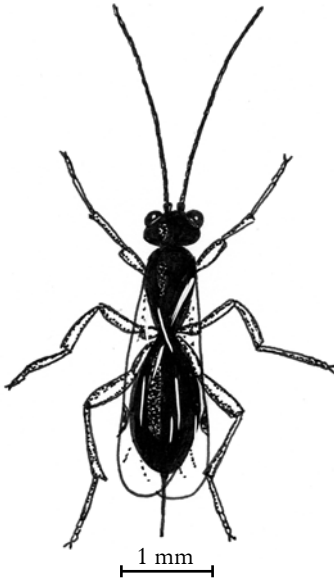
i marken, men vanligare är både mygg- och fluglarver. Dessa är benlösa och oftast vita. De lever dels som rovdjur av andra småkryp dels av döda, multnande växter och djur och tjänstgör alltså då som nedbrytare.

Harkrank – en av våra största myggor

Steklar

Steklarna är med sina ca 7800 arter den största insektordningen i Sverige. De har, till skillnad från tvåvingarna, fyra genomskinliga vingar. En del är dock vinglösa.

Parasitsteklar

Det finns ca 6500 arter av parasitsteklar i Sverige. De flesta lägger ägg inuti andra insekter och stekelns larv lever inne i värdjuret, som så småningom dör. En del små parasitsteklar, bl a vinglösa sådana, kan man hitta i förnan. Där övervintrar de eller är på jakt efter värdjur för sina larver. De vinglösa parasitsteklarna liknar myror men har raka antenner.

Myror

Myrorerna känns igen på sina tydligt vinkelböjda antenner. Alla Sveriges ca 80 myrarter är sociala, dvs bildar samhällen. Endast hanar och honor har vingar, medan de vanliga arbetarna är vinglösa. Hanen dör efter parningsflykten medan honan tappar sina vingar och är färdig att grunda ett nytt myrsamhälle. De gulbruna ettermyror har gadd och kan stickas kännbart. Svarta tuvmyror och röd-svarta stackmyror saknar gadd. Myror lever av "honungsdagg", dvs bladlussekremer, och av insekter och andra småkryp.